

Kanonskoppravna normativa o pobačaju

Alan Modrić*

Sažetak

Rad ima za cilj prikazati kanonskoppravnu normativu o pobačaju uzimajući u obzir njezin povijesni razvoj, trenutano važeći Zakonik kanonskoga prava i posljednji pravni dokument koji se odnosi na tu materiju, apostolsko pismo Misericordia et misera pape Franje. S jedne strane želi se ukazati na težinu povrede Božje zapovijedi “ne ubij”, koja u činu pobačaja dobiva značaj ne samo grijeha, nego i djela za koji je propisana posebna kazna u pravu Crkve, ali, s druge strane, ističe se i spremnost iste te Crkve da prihvati u svoje majčinsko krilo okajanog grešnika.

Ključne riječi: pobačaj; kanonsko pravo; izopćenje; milosrđe; otpuštanje kazne

Uvod

Pravno pitanje pobačaja i problematika koja stoji iza toga pitanja jedna je od glavnih tema u odnosima suvremenih država i Katoličke crkve, u kojima ponekad dolazi do približavanja stavova, ali mnogo češće do razilaženja, pa čak i nepomirljivih razlika između tih dviju društvenih skupina, koje, svaka na svoj način, pristupaju rješavanju pitanja pobačaja, koje je pratilo ljudski rod od davnih vremena. Već je sam babilonski Hamurabijev zakonik iz 19. stoljeća prije Krista propisivao nekoliko odredbi koje su se ticale pobačaja, iz čega se može iščitati da je pobačaj od davnine bio predmet ne samo etičkoga i moralnoga vrednovanja, nego i zakonodavne djelatnosti, kako državnih tako i religijskih struktura.

Jedna od društvenih struktura koja je nastojala i nastoji i danas rješavati pitanje pobačaja putem svojih zakona je Katolička crkva, za koju je vrhovni zakon Evandeoski zakon (novi zakon, zakon Duha Svetoga), tj. zakon koji se daje po

* Izv. prof. dr. sc. Alan Modrić, Papinsko Sveučilište Gregoriana. Adresa: Piazza della Pilotta 4, 00187 Rim, Italija. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3455-092X>.
E–adresa: modric_a@hotmail.com

Članak je prošireno i doradeno predavanje održano na međunarodnom znanstvenom skupu „O abortusu interdisciplinarno“, u organizaciji Fakulteta filozofije i religijskih znanosti, Teološkoga fakulteta Sveučilišta u Ljubljani i Fakulteta kanonskoga prava Papinskoga sveučilišta Gregoriana u Rimu, 27. listopada 2022. godine na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

vjeri koja je ljubavljvu djelotvorna. Kako bi se ostvario takav vrhovni zakon, potrebno je da Crkva ponajprije propovijeda Radosnu vijest Evandelja, čini djela ljubavi, donosi milosrde i oprost po snazi Božjega djelovanja, ali isto tako nastoji i popraviti one koji djeluju protivno njezinomu vrhovnomu zakonu. Ponekada je taj popravak moguće postići jednostavnim prijekorima i pozivima na obraćenje i promjenu vlastitoga života, ali u pojedinim slučajevima potrebno je posegnuti i za kaznama koje su sadržane u kanonskom pravu, odnosno pravnoj disciplini koja uređuje prava i dužnosti članova Katoličke crkve.

Upravo je prikaz normative takve pravne discipline u odnosu na pobačaj cilj ovoga rada, u kojem ćemo nastojati pokazati njezin povijesni razvoj i trenutačnu situaciju kako Katolička crkva pravno uređuje to važno moralno pitanje, koje se ne tiče samo nje, nego i općenito ljudskoga roda.

1. Razvoj normative pobačaja u Crkvi

1.1. Do Zakonika kanonskoga prava iz 1917. godine

Kao što smo mogli vidjeti, fenomen pobačaja susreće se već u pretkršćanskim vremenima među narodima koji su bili u dodiru sa Židovima. Tako nalazimo prvi dokaz pravne normative pobačaja u Hamurabijevu zakoniku iz 19. st. pr. Kr., koji je kažnjavao osobe koje su tjelesnim nasiljem izazvali spontani pobačaj kod trudnica, pa čak i njihovu vlastitu smrt (Edwards, 1904, 63).

Što se tiče izraelskoga naroda, u starozavjetnim biblijskim spisima zametak je bio smatran vlasništvom i pobačaj je davao pravo na novčanu odštetu ocu zametka, ako se nije rodilo dijete zbog nasilnoga čina trećih osoba, različitih od trudne supruge (Izl 21,22–23). Postupno je sazio pojam svetosti života kao Božjega dara zaštićenoga s petom Božjom zapovijedi: »Ne ubij!« (Izl 20,13).

U Novom zavjetu zapovijed ljubavi i produblivanje pojma svetosti života odražavaju se u Kristovu nastojanju oko obrane i promicanja onih najmanjih i najslabijih u društvu, što čini počinjenje pobačaja još više nedopustivim za one koji slijede Evandelje. Među postupcima koji su u novozavjetnim spisima osuđeni kao djela tijela protivna zakonu Duha Svetoga po kojem treba živjeti i koji treba održavati svaka krštena osoba, kao novo stvorenje i dijete Božje, navodi se i vraćanje, *φαρμακεία* (Gal 5,20; Otk 9,21), u kojem su se, među ostalim, koristila i kemijska sredstva za izazivanje pobačaja.

U počecima svojega postojanja Crkva nije javno iznosila svoje stavove o pobačaju s obzirom na to da je bila u rubnom društvenom i političkom položaju, i bila je proganjana. Kasnije, kada je s Milanskim ediktom 313. godine zadobila pravni legitimitet u Rimskom Carstvu, počela je iznositi i takve stavove u raspravama s rimskim pravom, u kojem zametku prije rođenja nije bilo priznato ljudsko dostojanstvo: »partus nondum editus homo non recte fuisse dicitur«¹ (usp. Pighin, 2021, 493).

1 Prijevod: »još neporodeni plod nije točno zvati čovjekom«. Usp. Papinianus: »Circa ventrem ancillae nulla temporis admissa distinctio est nec immerito, quia partus nondum editus homo non recte fuisse dicitur« (Digesta II, 1870, 203; Dig. 35.2.9.1).

Najstarija osuda pobačaja od strane Crkve nalazi se u ranokršćanskom spisu *Didachè*: »Ne ubij dijete pobačajem, niti ga ubij čim se rodi« (Mattiola, 1969, 130), nastalom na kraju 1. ili početku 2. stoljeća, koji je potom ostavio traga u pisanim djelima brojnih crkvenih pastira i učitelja. Prve službene izjave u odnosu na pobačaj imamo s početka 4. stoljeća u partikularnim saborima u Elviri i Anciri, međutim, zanimljivo je ovdje primijetiti da, što se tiče teme pobačaja, crkveno učiteljstvo nikada se nije službeno očitovalo u obliku dogme, ali je uvijek branilo ljudski život od začeca i jasno je potvrdilo obvezu da se zametak smatra ljudskom osobom (Pighin, 2021, 493).

Jedan od bitnijih crkvenih pravnih dokumenata koji se bavi pobačajem apostolska je konstitucija *Effraenatam* Siksta V., proglašena 29. listopada 1588., u kojoj je dana definicija pobačaja kao izbacivanje nezreloga zametka iz majčine utrobe korištenjem različitih sredstava, poput otrova, lijekova, udaraca, i sličnih sredstava koji dovode do smrti takvoga zametka (Siksto V., 1947, 309). Takva definicija pobačaja ostala je dugo vremena prihvaćena od većine autora, kako na području morala, tako i prava. Sve do 20. stoljeća pobačajem je isključivo smatrano izbacivanje nezreloga zametka iz majčine utrobe, iako je već od 16. stoljeća bilo autora koji su smatrali da u tu kategoriju treba uvrstiti i one medicinske tehnike koje ne dovode do izbacivanja nezreloga zametka iz majčine utrobe, ali uzrokuju njegovu smrt u toj utrobi, poput kraniotomije i embriotomije (Giovannelli, 2019, 512).

Konstitucija *Effraenatam* kasnije je bila jedan od pravnih izvora koji su nadahnuli formuliranje kan. 2350 §1. Zakonika kanonskoga prava iz 1917. godine, koji je prvi kodificirani zakon Katoličke crkve, a koji ovako propisuje materiju pobačaja: »Oni koji izvrše pometnuće, pa i majka, upadaju, ako dođe do učinka, u izopćenje unaprijed izrečeno i pridržano Ordinariju; a ako su duhovnici imaju se povrh toga svrgnuti« (CIC 1917 kan. 2350 §1). Ta norma uvrštena je među kanone koji propisuju kazne za kaznena djela protiv života, čime je dano do znanja da je pobačaj toliko štetan u svakom pogledu da ga se u pravnom sustavu Crkve smatra krivičnim djelom za koje je određena i konkretna kazna.

U pogledu definicije pobačaja, koja nije jasno izražena u Zakoniku iz 1917. (CIC 1917 kan. 2350 §1), ponovno većina autora s područja moralne teologije i kanonskoga prava zastupa mišljenje da je riječ o pobačaju samo u slučajevima izbacivanja živoga, ali nesposobnoga za samostalni život, zametka iz majčine utrobe. Ipak, nekolicina komentatora Zakonika iz 1917. također iznosi stavove koji su jače utjecali na jasno i precizno oblikovanje definicije pobačaja, a koji su u tu kategoriju uključivali i ubijanje zametka u majčinoj utrobi, bez izbacivanja istoga, zbog toga što je za njih ključni element pobačaja bila sama činjenica ubojstva zametka, a ne mjesto gdje dolazi do toga ubojstva (Conte a Coronata, 1935, 460–461; Wernz i Vidal, 1937, 517).

1.2. *Enciklika Evangelium vitae*

Za prikaz povijesnoga razvoja kanonskoppravne normative o pobačaju, potrebno je osvrnuti se i na izjave crkvenoga učiteljstva koje su objavljene u novije

vrijeme, posebice tijekom pontifikata Ivana Pavla II., koji je na tom polju dao dragocjen i bitan doprinos sa svojom enciklikom *Evangelium vitae* (“Evandjelje života”) od 25. ožujka 1995. godine.

Komentirajući Božju zapovijed »Ne ubij!«, koja za kršćanina nikada nije odvojena od ljubavi, Ivan Pavao II. potvrđuje da ta obveza ima apsolutnu vrijednost kada se odnosi na nedužnu osobu, i to tim više ako je riječ o slabom i bespomoćnom čovjeku koji svoju radikalnu obranu od samovolje i oholosti drugih nalazi samo u apsolutnoj snazi Božje zapovijedi. Apsolutna nepovredivost nevinoga ljudskoga života moralna je istina izričito naučavana u Svetom pismu, koja se neprestano drži u tradiciji Crkve i koju jednoglasno predlaže njezino učiteljstvo (EV 57).

U tom okviru učiteljstva smješta se pitanje pobačaja, koji je u enciklici okarakteriziran kao zločin protiv života posebice težak i vrijedan žaljenja zbog sljedećih vidika koji još više naglašavaju njegovu težinu: apsolutne nedužnosti začeta djeteta, njegove potpune slabosti i nemoći, njegova potpunoga pouzdanja u majku koja, poduzimajući pobačaj, čini najveću izdaju svoje majčinske zadaće (EV 58).

Ivan Pavao II. daje jasnu definiciju pobačaja: »poduzeti pobačaj je namjerno i izravno ubijanje, kako god da se provodi, ljudskog bića u početnoj fazi njegovog postojanja, između začeca i rođenja« (EV 58). Ta je definicija pobačaja bitna za kanonskoppravnu normativu jer donosi jasnoću u mnogim vidicima koji su diljem stoljeća bili predmetom rasprava u moralu i pravu Crkve, kako smo već mogli vidjeti.

Da bi još više mogli shvatiti važnost i domet te definicije za kanonskoppravnu normativu o pobačaju, potrebno je osvrnuti se na tumačenje kan. 1397 §2 aktualnoga Zakonika iz 1983. (kanon ćemo kasnije analizirati u radu) koje je ponudilo Papinsko povjerenstvo za vjerodostojno tumačenje kanona Zakonika (Pontificia Commissio ad Codicis Canones Authentice Interpretandos, CI) 1988. godine. Povjerenstvu je bilo postavljeno pitanje razumijeva li se pod pobačajem samo izbacivanje nezreloga zametka ili također ubojstvo zametka počinjeno na bilo koji način i u bilo kojem trenutku od začeca (CI, 1988, 1818). Na prvi dio pitanja Povjerenstvo je odgovorilo negativno, a na drugi pozitivno, čime je otvoren put za usvajanje širega tumačenja smisla pobačaja, a koji je, kako smo vidjeli, zastupala manjina autora u prošlosti.

I tako smo došli do definicije ponudene u enciklici *Evangelium vitae*, koja pruža tri važne točke za kanonskoppravnu normativu o pobačaju, posebice za njezino točno pojmovno određenje i što sve biva uključeno u kategoriju pobačaja:

1. Pobačajem kao činom namjernoga i izravnoga ubijanja zametka smatra se i ono što je prije bilo okarakterizirano kao ubojstvo ploda primjenom kraniotomije, embriotomije i drugih medicinskih sličnih zahvata.

2. Izraz “kako god da se provodi” obuhvaća sve načine i sredstva s kojima dolazi do namjernoga i izravnoga ubijanja zametka.

3. Kada definicija kaže: »u početnoj fazi njegovog postojanja, između začeca i rođenja«, s time se ukida vremenska razlika između raznih stadija zametka,

odnosno između embrija i fetusa, koja više nije važna za kanonskoppravne učinke pobačaja.

Osим toga, izričaj »između začeca i rođenja« ukazuje na bliski odnos začetoga zametka s majkom koja ga nosi u utrobi, zbog čega različiti kanonski pravnici ne smatraju pobačajem u pravnom smislu, kako to propisuje kan. 1397 §2, izravno ubijanje zametaka začetih primjenom umjetne oplodnje *in vitro*, a koji nikada nisu bili preneseni u maternicu (Pighin, 2021, 497; Martín, 2020, 78), iako se priznaje moralno zlo takvih tragičnih čina (EV 63). Takvi autori priznaju da je i u takvom slučaju riječ o ljudskom zametku, odnosno ljudskom životu i, susljedno tomu, njegovim uništenjem počinjeno je ubojstvo, ali tu vrstu ubojstva ne smatraju pobačajem jer, po njihovu mišljenju, za kanonskoppravno poimanje pobačaja potrebno je da je zametak bio u majčinoj utrobi ili je izvađen iz nje u trenutku kada biva ubijen. U takvom slučaju isti autori smatraju da bi bilo potrebno unijeti u Zakonik novu vrstu kaznenoga djela ubojstva i novu kaznenopravnu normu (Pérez–Madrid, 2005, 620).

2. Zakonik kanonskoga prava iz 1983. godine

2.1. Okolnosti pobačaja

Analizirajući u glavnim crtama povijesni razvoj kanonskoppravne normative o pobačaju stigli smo i do kan. 1397 §2 aktualnoga Zakonika kanonskoga prava iz 1983. godine, u kojem čitamo: »Tko nešto poduzme radi pobačaja upada, ako dođe do učinka, u izopćenje unaprijed izrečeno« (CIC kan. 1398).²

Takoder je važno naglasiti da sličnu normu nalazimo i u Zakoniku kanona istočnih Crkava iz 1990.: »§1 Tko je počinio ubojstvo, neka se kazni velikim izopćenjem; a klerik, osim toga, neka se kazni drugim kaznama ne isključujući svrgnuće. §2 Neka se na isti način kazni onaj tko je sudjelovao u vršenju pobačaja, ako je došlo do učinka, uz održavanje kan. 728, § 2« (CCEO kan 1450).

Kako bismo bolje shvatili kan. 1397 §2 Zakonika iz 1983., potrebno ga je detaljnije proučiti. Kao prvo, pobačaj spada među kaznena djela protiv života, dostojanstva i slobode čovjeka, gdje također susrećemo kaznena djela ubojstva, otmice i dr. Već nam ta kategorizacija daje do znanja da je u kanonskoppravnom smislu namjerno počinjeni pobačaj ubijanje ljudskoga života kojim se čini teški grijeh i kažnjivo djelo koje postoji kada god se uništi, na koji bilo način i s kojim bilo sredstvom, nezreli zametak, pa i u majčinu krilu, neovisno o vremenu začeca (Šalković i Rak, 2019, 98).

Pobačaj, koji je pokušaj kojim bilo sredstvom, kažnjava se izopćenjem unaprijed izrečenim, koje pogađa samo ako dođe do učinka. Ako do učinka ne dođe,

2 Ovdje je važno napomenuti da je broj toga kanona bio izmijenjen 2021. godine na temelju apostolske konstitucije *Pascite gregem Dei*, kojom je obnovljena 4. knjiga Zakonika iz 1983. (Franjo, 2021, 2–4), koja se odnosi na crkveno kazneno pravo. Prijašnji broj bio je 1398.

onda je riječ samo o pokušaju pobačaja (usp. CIC kan. 1328). Da bi netko upao u kaznu izopćenja zbog grijeha pobačaja, moraju se ostvariti sljedeći uvjeti:

1. Mora biti riječ o izravnom pobačaju, to jest svjesno željenom i, dosljedno tomu, izvršeno sredstvom koje je “po sebi” sposobno da ga proizvede. Takvo sredstvo nije: a) spontani pobačaj — naravni događaj do kojega dolazi zbog različitih uzroka; b) neizravni pobačaj — koji nije zamišljen kao cilj, ali slijedi kao sekundarni i slučajni učinak iz čina i okolnosti učinjenih radi nekoga drugoga cilja i prijeko potrebe (primjerice da se spasi život majke);

2. Mora biti riječ o kažnjivom djelovanju za koje je netko uvelike odgovoran zbog zlonamjernosti (primjerice CIC kan. 1321 §1). Dosljedno tomu, neka izuzimajuća okolnost (usp. CIC kan. 1323) umanjuje tešku odgovornost i time izuzima od svake kazne, a ublažavajuća okolnost ne izuzima od kazne, ali je nužno ublažuje ili zamjenjuje (usp. CIC 1324 §1) te time isključuje mogućnost kazne unaprijed izrečene (usp. CIC kan. 1324 §3), premda, naravno, ne isključuje grijeh (Chiappetta, 2011, 733).

Izuzimajuće okolnosti bile bi sljedeće: 1) ako je počinitelj pobačaja osoba mlada od 16 godina; 2) ako počinitelj bez vlastite krivnje nije znao da se krši zakon ili zapovijed; 3) ako je djelovao zbog fizičke sile ili nenadanoga slučaja koji nije mogao predvidjeti, ili predviđenoga nije mogao spriječiti; 4) ako je djelovao primoran teškim strahom, makar samo relativnim, ili zbog nužde ili velike neugodnosti, osim ako čin po sebi nije zao ili nije usmjeren na štetu duša; 5) ako je djelovao u obrani sebe ili drugoga; 6) ako nije imao uporabe razuma, ne dirajući propise CIC kann. 1324 §1 br. 2 i 1326 §1 br. 4; 7) ako je bez krivnje mislio da postoji okolnost navedena u točki 4 i 5 (CIC kan. 1323).

Ublažavajuće okolnosti, koje ne izuzimaju od kazne izopćenja, ali ju nužno ublažuju ili zamjenjuju bile bi sljedeće: 1) ako je počinitelj pobačaja imao samo nesavršenu uporabu razuma; 2) ako je bio lišen uporabe razuma zbog pijanstva ili drugoga sličnoga poremećaja uma koji je skrivio, ne dirajući propis CIC kan. 1326 §1 br. 4; 3) ako je kažnjivo djelo počinjeno zbog velike navale strasti, koja ipak nije prethodila i nije spriječila rasuđivanje pameti i pristanak volje, i ako sama strast nije bila namjerno izazvana ili podržavana; 4) ako je počinitelj maloljetnik stariji od 16 godina; 5) ako je prisiljen teškim strahom, iako samo relativnim, ili je djelovao zbog nužde ili velike neugodnosti ako je kažnjivo djelo po sebi zlo ili usmjeren na štetu duša; 6) ako je u zabludi, zbog svoje pak krivnje, mislio da postoji okolnost o kojoj u CIC kan. 1323 §1 br. 4; 7) ako bez krivnje nije znao za postojanje kazne vezane za zakon ili zapovijed; 8) ako je djelovao bez potpune ubroјivosti, samo ako je ona ostala velika (CIC kan. 1324).

2.2. Kazna izopćenja

Što znači kazna izopćenja unaprijed izrečena? U kaznu izopćenja, unaprijed izrečenu, prekršitelj upada samim počinjenjem te nije potrebno da takva kazna bude i proglašena. Izopćenje unaprijed izrečeno je crkvena kazna, cenzura, kojom se vjernika isključuje iz zajednice vjernika s kanonskim učincima koji su određeni na ovaj način: »Izopćenomu je zabranjeno: 1° svako služiteljsko sudje-

lovanje u slavljenju euharistijske žrtve ili u bilo kojim drugim bogoštovnim obredima; 2° slaviti sakramente ili blagoslovine i primati sakramente; 3° obavljati bilo koje crkvene službe ili služenja ili zadaće ili vršiti čine upravljanja« (CIC 1331 §1). Ako je počinitelj klerik, osim izopćenja unaprijed izrečenoga koje je propisano za sve, postaje nepravilan za obnašanje svetih redova (usp. CIC kan. 1044 §1 3°) od čega je oprost pridržan Apostolskoj Stolici (usp. CIC kan. 1047 §2 2°), a redovnik se otpušta iz ustanove posvećenoga života (usp. CIC kan. 695 §1).

Osim trudne žene koja svjesno želi pobačaj, u kaznu izopćenja upadaju svi koji su fizički sudjelovali na izravan i učinkovit način da do pobačaja dode, tzv. potrebni suradnici: liječnik, anesteziolog, medicinska sestra počiniteljica (usp. CIC kan. 1329 §2). Doktrina o upadanju u kaznu izopćenja tzv. moralnih sukri vaca, odnosno poticatelja na grijeh i kazneno djelo (primjerice muža, roditelja, rodbine, prijatelja i dr.) ne iznosi jedinstveno mišljenje. Neki autori smatraju da bi njihovo upadanje u kaznu izopćenja, odnosno moralnu odgovornost, trebalo procjenjivati u pojedinačnom slučaju, tj. utvrditi je li poticatelj doista bio uvelike moralno odgovoran tako da bez njega kažnjivo djelo ne bi bilo počinjeno (usp. CIC kan. 1329 §2; Šalković i Rak, 2019, 100).

Kazna izopćenja unaprijed izrečena onomu koji je nešto poduzeo radi pobačaja do čijega učinka je došlo može biti otpuštena u sakramentu pomirenja (ispovijedi). Međutim, tu treba voditi računa da, s obzirom na to da je u slučaju pobačaja riječ ne samo o grijehu koji je počinjen *coram Deo* (“pred Bogom”) i koji se u svoj biti sastoji od uvrede Boga, nego i o kažnjivom djelu koje je počinjeno *coram societati* (“pred društvom”) i u svojoj biti predstavlja djelo koje je usmjereno na štetu zajednice vjernika i za koje je predviđena kazna, ne može svaki svećenik odrješiti od takve kazne. Kaznu izopćenja, unaprijed izrečenu i još neproglašenu, a koja nije pridržana Apostolskoj Stolici, može otpustiti samo ordinarij svojim podložnicima i onima koji se nalaze na njegovu području ili su ondje počinili kažnjivo djelo, i svaki biskup, ali u sakramentalnoj ispovijedi (CIC kan. 1355 §2).

Osim toga, prema odredbama Zakonika iz 1983. godine ordinariji mogu ovlast za otpuštanje takve kazne i odrješenje od grijeha pobačaja dati svim ili samo nekim svećenicima koji su pod njihovom vlašću, po službi koju obnašaju ili po pravu ili dopuštenjem. Samim pravom ta ovlast, kao redovita, pripada kanoniku pokorničaru, bilo stolne crkve bilo zborne crkve, koji snagom službe može odrješivati na sakramentalnom području od unaprijed izrečenih neproglašanih cenzura, koje nisu pridržane Apostolskoj Stolici (CIC kan. 508 §1). Isto tako, ovlast ima i kapelan u bolnici ili zatvoru ili na putovanjima morem (CIC kan. 566 §2). U izvanrednim slučajevima »svaki svećenik, makar nema ovlasti za ispovijedanje, valjano i dopušteno odrješuje od svih cenzura i grijeha sve pokornike koji se nalaze u smrtnoj pogibelji, iako je prisutan ovlaštenu svećenik« (CIC kan. 976). Isto tako, »unaprijed izrečenu kaznu izopćenja ili zabrane bogoslužja koja nije proglašena može otpustiti ispovjednik u unutrašnjem sakramentalnom području, ako je pokorniku teško ostati u stanju teškoga grijeha za vrijeme potrebno da o

tome odluči mjerodavni poglavar, uz održavanje propisa kan. 508 i kan. 976« (CIC kan. 1357 §1).

3. *Apostolsko pismo Misericordia et misera*

U praksu odrješenja od kazne izopćenja unaprijed izrečene za kažnjivo djelo pobačaja, propisanu općim pravom, kako smo vidjeli prije, u određenoj mjeri uvedena je pravna novost s apostolskim pismom *Misericordia et misera* pape Franje, koje je objavljeno 20. studenoga 2016. godine. Prije nego što objasnimo značenje toga apostolskoga pisma, treba reći da su do 8. prosinca 2015. godine, tj. do početka Izvanrednoga jubileja Božjega milosrda, ovlast za odrješenje od grijeha, odnosno cenzure izopćenja zbog počinjenoga pobačaja, davali ordinariji. Od 8. prosinca 2015. godine, papa Franjo je, kao vrhovni pastir opće Crkve, tu ovlast dao svim svećenicima, najprije samo za vrijeme trajanja Godine milosrda, a nakon završetka Izvanrednoga jubileja Božjega milosrda apostolskim pismom tu je ovlast svim svećenicima produžio na neodređeni rok.

Sam Papa objašnjava razloge svoje odluke: »Milosrde, naime, ne može biti puki umetak u životu Crkve; ono čini sâm njezin život, u kojemu duboka istina evanđelja postaje vidljivom i opipljivom. Sva Objava odiše milosrdem; presudnu riječ u svemu ima Očeva milosrdna ljubav« (MeM 1). Također apostolsko pismo kaže: »Želim još jedanput svom snagom naglasiti da je pobačaj težak grijeh, jer se njime dokida nevini život. Jednako snažno, međutim, mogu i moram ustvrditi da ne postoji grijeh koji Božje milosrde ne bi moglo dohvatiti i uništiti ga kada nađe raskajano srce koje traži pomirenje s Ocem« (MeM 12).

Uvođenjem te nove prakse ponajviše se želi staviti naglasak na gestu da se bude što bliže vjernicima koji u svojem sreću nose težak ožiljak zbog sudjelovanja u grijehu i kažnjivom djelu pobačaja, a iskreno se kaju i traže odrješenje od svećenika. Dakle, tu je novina samo u praktičnom učinku, tj. da se ne dogodi situacija u kojoj vjernik dolazi do svećenika da ga odrješi, a svećenik ga ne može odrješiti jer ne posjeduje ovlast, pa bi se pokornik možebitno zbog te situacije udaljio od Božje blizine i njegova milosrda, a time i od blizine s Crkvom. Ponudena "pravna blizina" i Božje milosrde uvijek pretpostavljaju obraćenje i promjenu života, a isto tako nije dovoljno da pokornik samo ispovijedi svoje grijehe, nego je potrebno da donese i čvrstu odluku da će se popraviti (Šalković i Rak, 2019, 96).

Određena novost apostolskoga pisma može se vidjeti u subjektu koji daje ovlast, jer do sada su tu ovlast redovito davali dijecezanski biskupi, a od početka Godine milosrda tu je ovlast svim svećenicima podijelio papa Franjo, što kao vrhovni poglavar Katoličke crkve može uvijek učiniti (CIC kan. 331). Davanjem ovlasti za odrješenje i nakon zaključenja godine Jubileja Božjega milosrda papa Franjo želi i nadalje poticati vjernike koji su sudjelovali u grijehu i kažnjivom djelu da shvate težinu situacije u kojoj se nalaze te da po sakramentu ispovijedi i oproštenja koje će dobiti promijene svoj život. Iz toga se vidi i Papina želja da Božje milosrde ne bude zatvoreno samo u okvir jedne godine, nego da je ono otvoreno stalno. Takvim stavom ne relativizira se težina pobačaja, nego se vjer-

niku nudi blizina i što lakši put pomirenja s Bogom i Crkvom (Šalković i Rak, 2019, 97).

Kada uspoređujemo dvije prakse, odnosno ona koja je propisana u Zakoniku iz 1983. godine i ona koju uvodi apostolsko pismo *Misericordia et misera*, možemo ustvrditi da je jedan od opravdanih razloga prijašnje prakse u činjenici da su dijecezanski biskupi bolje poznavali i lakše su mogli utvrditi stvarnu prikladnost — doktrinarnu, moralnu i pastoralnu — svećenika kojima namjeravaju podijeliti tu ovlast, što se čini pravno i pastoralno razboritim (Šalković i Rak, 2019, 106). S druge strane, nova praksa koju je uveo papa Franjo ima za cilj ne samo olakšati vjernicima pristup Božjemu milosrđu i praštanju, nego također u temeljnoj i cjeloživotnoj formaciji klerika posvetiti dostatnu pažnju pripravi za ispovijedanje kako bi svaki ispovjednik imao »prokušano znanje o kršćanskom vladanju, iskustvo ljudskih stvarnosti, poštovanje i obzirnost prema palima« (CCE 1466).

U pogledu apostolskoga pisma *Misericordia et misera* potrebno je ipak reći da papino davanje ovlasti svim svećenicima za odrješenje od kazne izopćenja za djelo pobačaja stvara određenu zbuđenost kada se tomu pitanju pristupi iz isključivo kanonskoppravne perspektive. Naime, ta perspektiva uviđa različite veze koje dokument ima s važećim propisima, otkriva pitanja koja još uvijek ostaju neodgovorena, i za koja se očekuje da budu izražena, obradena i razjašnjena. Ništa od toga ne sprječava da inicijativa pape Franje, gledana iz druge perspektive, ima bitan pastoralni potencijal, i kao takva treba biti prihvaćena i primijenjena u praksi, dok u međuvremenu ostaje zadatak crkvenih pravnika pronaći što preciznija pravna rješenja za probleme koji su još uvijek ostali otvoreni na polju normative odrješenja od kazne izopćenja za djelo pobačaja.

Zaključak

Od njezinih samih početaka Katolička crkva odredila se je u odnosu na pobačaj, koji je bio pravno dopušten u Rimskom Carstvu, u kojem je nastala Crkva, protivna takvoj praksi i normativi, a još više filozofiji i idejama koje su podupirale, i još danas podupiru “kulturu smrti” i “kulturu odbacivanja”, koja ide dotle da suprotstavlja jedno drugomu dvije skupine koje bi više od svih drugih trebale živjeti u skladu i bezuvjetnom prihvaćanju: žene, odnosno majke, i njihovu djecu.

S obzirom na to da je temeljno poslanje Crkve u ovom svijetu navještaj i svjedočenje Radosne vijesti, tj. Evandjelja, ona to poslanje mora ispuniti u odnosu ponajprije na te dvije netom spomenute, ali i druge skupine koje su na bilo koji način uključene u problematiku pobačaja. Zbog toga se Crkva služi različitim sredstvima, među kojima je uključen i njezin pravni sustav sa svojim propisima, zakonima, pa čak, ako je to nekada potrebno, i kaznama, koje nemaju za cilj opteretiti još više počinitelja kažnjivih djela i njegovu savjest i dušu, nego mu pomoći da se vrati na ispravan put: »Života mi moga — riječ je Jahve Gospoda — nije meni do smrti bezbožnikove, nego da se odvrati od zloga puta svojega i da živi!« (Ez 33,11).

U tom nastojanju kanonskoppravna normativa o pobačaju prošla je dug put razvoja, u kojem još nedostaje preciznije odrediti određena pitanja koja se pojavljuju zbog činjenice da se sve više razvija medicinska tehnologija: tako će biti potrebno u budućnosti oblikovati i neke nove pravne kategorije i norme, koje su u radu već bile spomenute. Za to će kanonskomu pravu biti potrebno i da probudi interdisciplinarni pristup i suradnju s drugim znanostima, poput primjerice bioetike, kako bi iznašla zadovoljavajuća pravna rješenja koja će biti u skladu s crkvenim učiteljstvom.

Pri svemu tom ne smije se gubiti iz vida onaj duh koji je toliko jako izražen u aktualnom pontifikatu Svetoga Oca, a koji se ne zaustavlja pred preprekama kako bi donio pomirenje onih koji su upali u tešku situaciju pobačaja s Crkvom, koja, unatoč svemu, donosi Božjoj djeci oprost i oslobođenje.

Literatura

- Biblija. *Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta*. Imprimatur: Hrvatska biskupska konferencija, 10. listopada 2008. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2015.
- CCE. *Catechismus Catholicae Ecclesiae*. Ivan Pavao II., *Katekizam Katoličke crkve: Doradeno izdanje*. Zagreb: Hrvatska biskupska konferencija, 2016.
- CCEO. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalum*. Ivan Pavao II., *Zakonik kanona istočnih Crkava*. Zagreb: Glas Koncila, 1996.
- Chiappetta, Luigi (2011). *Il Codice di diritto canonico: Commento giuridico-pastorale II*. Bologna: Dehoniane.
- CI (1988). Pontificia Commissio ad Codicis Canones Authentice Interpretandos, Responsiones ad proposita dubia. *Acta Apostolicae Sedis*, 80, 1818–1819.
- CIC 1917. *Codex Iuris Canonici 1917*. U: *Codex Iuris Canonici fontium annotatione auctus MDCCCXVII: Kodeks kanonskog prava s izvorima 1917.: Ureden po odredbi sv. oca pape Pija X., proglašen po nalogu pape Benedikta XV*. Zagreb: Glas Koncila, 2007.
- CIC. *Codex Iuris Canonici*. Ivan Pavao II., *Zakonik kanonskoga prava*. Zagreb: Glas Koncila, 1996.
- Conte a Coronata, Matteo (1935). *Institutiones iuris canonici ad usum utriusque cleri et scholarum: Volumen IV: De delictis et poenis*. Torino: Marietti.
- Digesta II (1870). *Digesta Iustiniani Augusti: Recognauit adsumpto inoperis societatem Paulo Kruegero Th. mommsen: Vol II*. Berolini: Apud Weidmannos.
- Edwards, Chilperic (1904). *The Hammurabi Code and the Sinaitic Legislation with a Complete Translation of the Great Babylonian Inscription Discovered at Susa*. London: Watts.
- EV. *Evangelium vitae*. (25. ožujka 1995.) Ivan Pavao II., *Evangelium vitae: Evandjelje života: Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2003.
- Franjo (2021). Apostolic constitution Pascite gregem Dei reforming book VI of the Code of Canon Law. *L'Osservatore Romano* (1. lipnja), 2–4.
- Giovanelli, Giorgio (2019). Il Delitto di Aborto: Aspetti canonistici. *Apollinaris*, 92, 503–529.
- Martín, María del Mar (2020). Aborto. U: J. Otaduy et al. (ur.), *Diccionario general de derecho canónico: Volumen I: A iure–Celibato* (str. 73–79). Pamplona: EUNSA.
- Mattiolli, Umberto (1969). *La Didaché, dottrina dei dodici apostoli: Saggio introduttivo*. Alba: Paoline.

- MeM. *Misericordia et misera*. (20. studenoga 2016.) Franjo, *Misericordia et misera: Apostolsko pismo svetoga oca Franje na zaključenju izvanrednoga Jubileja milosrda*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2017.
- Pérez–Madrid, Francisca (2005). La tutela penal del bien jurídico “vida” a los 20 años del CIC. U: D. Cito (ur.), *Processo penale e tutela dei diritti nell’ordinamento canonico* (str. 607–629). Milano: Giuffrè.
- Pighin, Bruno Fabio (2021). *Il nuovo sistema penale della Chiesa*. Venecija: Marcianum.
- Siksto V. (1947). Effraenatam. U: P. Gasparri (ur.), *Codicis Iuris Canonici Fontes: Volumen I: Concilia generalia — Romani Pontifices usque ad annum 1745: n. 1–364* (str. 308–311). Rim: Polyglottis Vaticanis.
- Šalković, Josip; Rak, Ivan (2019). Ovlast za odrješenje od grijeha pobačaja prema apostolskom pismu Misericordia te misera. *Bogoslovska smotra*, 89(1), 85–108.
- Wernz, Franz Xaver; Vidal, Pedro (1937). *Ius canonicum: v. 7: Ius poenale ecclesiasticum*. Rim: Università Gregoriana.

Canonical Legal Norms on Abortion

*Alan Modrić**

Summary

The aim of this paper is to present the canonical legal norm on abortion with reference to its historical development, the currently valid Code of Canon Law and the latest legal document related to this issue, namely, the Apostolic Letter Misericordia et misera of Pope Francis. The historical development of this norm has demonstrated that the Church, from its beginnings, opposes those legal and thought systems that justify and permit abortion. In order to be able to fulfill its mission in this world, the Church was compelled — in addition to systematizing moral values that protect human life from conception to death — also to develop legal structures which apply and defend such values in everyday life. The currently valid Code of Canon Law is the result of such a development in the field of Church morals and law, when it includes abortion among the criminal offenses against human life, dignity and freedom, prescribing for such an offense the penalty of excommunication latae sententiae. According to the Code, absolution from punishment can be granted in the Sacrament of Reconciliation (Confession) only by those priests who are authorized by law or have obtained permission to do so from competent Church authorities. The Apostolic Letter Misericordia et misera brings a legal novelty to this norm by extending to all priests without distinction the authority to release the penitent from punishment for abortion. This simplifies pastoral practice in this area and grants to the faithful ready access to the sources of God’s never-failing forgiveness and mercy.

Keywords: abortion; Canon Law; excommunication; mercy; remission of punishment

* Alan Modrić, Ph.D., Associate Professor, Pontifical Gregorian University. Address: Piazza della Pilotta 4, 00187 Rome, Italy. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3455-092X>. E-mail: modric_a@hotmail.com